

**STUDY OF COLOR EXPRESSIVE EXPRESSIONS AND PHRASEOLOGISMS IN
UZBEKISTAN AND ENGLISH**

Xakkulova Sevara Ziyodulla kizi

Samarkand State Institute of Foreign Languages

4th year student of the Payariq Faculty of Foreign Languages

sevarahakkulova5@gmail.com

+998 94 565 33 22

Malikova Madina Askar kizi

Samarkand State Institute of Foreign Languages

4th year student of the Payariq Faculty of Foreign Languages

m69184332@gmail.com

+99850508 51 65

Annotation: This article provides a comparative analysis of the linguistic and semantic features of color expressions and phraseologisms in Uzbek and English. The study studies the national-cultural content of phraseological units with a color component, their connotative meanings, and the features of their use in speech. It was also revealed that in both languages, figurative thinking, mentality and cultural values are reflected through colors. As a result, the common and different aspects of phraseologisms related to color names were revealed, and their problems in the translation process were also highlighted.

Keywords: Phraseologism, color semantics, linguoculturology, expression, connotation, comparative analysis, national mentality, translation, semantic field.

**O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI RANGLARNI IFODALOVCHI IBORALAR
VA FRAZEOLOGIZMLARNI O'RGANISH**

Xakkulova Sevara Ziyodulla qizi

Samarqand davlat chet tillar instituti

Payariq Xorijiy tillar fakulteti 4-bosqich talabasi

sevaraxakkulova5@gmail.com

+998 94 565 33 22

Malikova Madina Asqar qizi

Samarqand davlat chet tillar instituti

Payariq Xorijiy tillar fakulteti 4-bosqich talabasi

m69184332@gmail.com

+99850508 51 65

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘zbek va ingliz tillarida ranglarni ifodalovchi iboralar hamda frazeologizmlarning lingvistik va semantik xususiyatlari qiyosiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda rang komponentli frazeologik birliklarning milliy-madaniy mazmuni, ularning konnotativ ma’nolari hamda nutqdagi qo‘llanish xususiyatlari o‘rganilgan. Shuningdek, har ikki tilda ranglar orqali ifodalangan obrazli tafakkur, mentalitet va madaniy qadriyatlarning aks etishi aniqlangan. Natijada rang nomlari bilan bog‘liq frazeologizmlarning umumiy va farqli jihatlari ochib berilib, ularning tarjima jarayonidagi muammolari ham yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Frazeologizm, rang semantikasi, lingvokulturologiya, ibora, konnotatsiya, qiyosiy tahlil, milliy mentalitet, tarjima, semantik maydon.

Kirish

Til inson tafakkurining eng muhim ifoda vositasi bo‘lib, unda xalqning dunyoqarashi, madaniyati va tarixiy tajribasi mujassam bo‘ladi. Ayniqsa, frazeologik birliklar tilning eng obrazli qatlamini tashkil etib, ular orqali xalqning ruhiyati va estetik qarashlari yaqqol namoyon bo‘ladi. Ranglarni ifodalovchi frazeologizmlar esa ushbu jarayonda alohida o‘rin egallaydi, chunki ranglar inson idroki va hissiy tajribasi bilan bevosita bog‘liq.

O‘zbek tilshunosligida frazeologiya masalalari bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlarda rang komponentli iboralar milliy mentalitetni ifodalovchi muhim vosita sifatida qaraladi. Jumladan, ayrim olimlar ranglarning semantik yuklamasi faqatgina fizik hodisa emas, balki madaniy ramz sifatida ham shakllanishini ta’kidlaydi. Xorijiy tadqiqotchilar, xususan ingliz tilshunoslari ham ranglar inson ongida metaforik ma’nolarni hosil qilishini va ular til orqali barqarorlashib borishini qayd etadilar.

Masalan, ingliz tilida “black” rangi ko‘pincha salbiy ma’noni anglatasa, o‘zbek tilida ham “qora kun”, “qora niyat” kabi iboralarda salbiy konnotatsiya mavjud. Biroq ayrim hollarda ranglarning ma’nosi madaniyatga bog‘liq holda farqlanadi. Shu sababli rang komponentli frazeologizmlarni qiyosiy o‘rganish nafaqat lingvistik, balki lingvokulturologik jihatdan ham muhim hisoblanadi [6, 220].

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi o‘zbek va ingliz tillarida ranglarni ifodalovchi iboralar hamda frazeologizmlarning semantik xususiyatlarini tahlil qilish, ularning o‘xshash va farqli tomonlarini aniqlashdan iborat.

Adabiyotlar tahlili

Frazeologiya masalalari ko‘plab tilshunos olimlar tomonidan keng o‘rganilgan. O‘zbek tilshunosligida frazeologik birliklarning strukturasi, semantikasi va funksional xususiyatlari bo‘yicha muhim ilmiy izlanishlar olib borilgan. Xususan, Z. Narimonovanning tadqiqotlarida ingliz tilidagi frazeologik ifodalar va ularning o‘zbek tilidagi ekvivalentlari chuqur tahlil qilinib, ularning tarjima muammolari yoritilgan [1,192].

Shuningdek, o‘zbek tilidagi rang komponentli iboralar bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlarda ranglarning milliy-madaniy mazmuni va ularning nutqdagi o‘rni alohida ta’kidlangan. Bu ishlar ranglarning semantik maydoni keng va ko‘p qatlamli ekanligini ko‘rsatadi. Xorijiy tilshunoslikda esa rang semantikasi ko‘proq kognitiv va lingvokulturologik yondashuv asosida o‘rganilgan [2, 256]. Masalan, ingliz tilidagi frazeologizmlar ustida ishlagan tadqiqotchilar ranglarning metaforik va ramziy ma’nolarini aniqlashga e’tibor qaratgan. Ularning fikricha, ranglar inson

ongida universal tushunchalarni ifodalash bilan birga, milliy xususiyatlarni ham aks ettiradi [3, 50].

Bundan tashqari, ayrim tadqiqotlarda rang komponentli frazeologizmlar tarjima jarayonida muammolar keltirib chiqarishi qayd etilgan. Chunki bunday birliklar ko‘pincha to‘g‘ridan-to‘g‘ri tarjima qilinmaydi, balki ma‘nodosh yoki funksional ekvivalentlar orqali ifodalanadi..

Metodologiya

Mazkur tadqiqot rang komponentli frazeologizmlarning semantik va lingvokulturologik xususiyatlarini ochib berishga qaratilgan konseptual yondashuv asosida olib borildi. Tadqiqot jarayonida asosiy e‘tibor rang konsepti orqali shakllangan ma‘no qatlamlarini aniqlashga qaratildi. Qiyosiy tahlil usuli yordamida o‘zbek va ingliz tillaridagi rangli frazeologik birliklar o‘zaro solishtirildi. Bu jarayonda har bir tilga xos bo‘lgan iboralar tanlab olinib, ularning semantik mazmuni va konnotativ xususiyatlari o‘rganildi. Natijada ranglarning har ikki tildagi ma‘no yuklamasi o‘xshash yoki farqli ekanligi aniqlandi [4, 384]

Kontekstual tahlil orqali esa mazkur frazeologizmlarning real nutqdagi qo‘llanish holatlari ko‘rib chiqildi. Turli matnlar, badiiy asarlar va ommaviy axborot vositalaridan olingan misollar asosida rang iboralarining funksional xususiyatlari aniqlashtirildi. Shuningdek, lingvokulturologik yondashuv asosida ranglarning milliy mentalitet va madaniy qadriyatlar bilan bog‘liqligi tahlil qilindi. Bu usul ranglar orqali ifodalangan obrazlarning madaniy ildizlarini ochib berishga xizmat qildi [5, 256].

Natijada qo‘llanilgan metodlar tadqiqot mavzusini kompleks yoritishga va rang komponentli frazeologizmlarning chuqur semantik tahlilini amalga oshirishga imkon berdi.

Xulosa

O‘zbek va ingliz tillarida ranglarni ifodalovchi frazeologizmlar va iboralarni qiyosiy o‘rganish natijalari shuni ko‘rsatadiki, rang komponenti nafaqat leksik birlik sifatida, balki chuqur madaniy va semantik yuklamaga ega bo‘lgan lingvistik hodisa hisoblanadi. Har ikki tilda ranglar insonning hissiy holati, ijtimoiy munosabati va dunyoqarashini obrazli tarzda ifodalashda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, ayrim ranglar (masalan, qora/black, oq/white, qizil/red) o‘zbek va ingliz tillarida o‘xshash metaforik ma‘nolarga ega bo‘lsa-da, ularning konnotativ yuklamasi har doim ham bir xil emas. Bu holat har bir tilning milliy-madaniy tafakkuri va tarixiy rivojlanishi bilan bevosita bog‘liq ekanini tasdiqlaydi. Jumladan, bir tilda ijobiy ma‘noda qo‘llanilgan rang boshqa tilda salbiy yoki neytral ma‘no ifodalashi mumkin.

Shuningdek, tadqiqot natijalari rang komponentli frazeologizmlarni tarjima qilish jarayonida ekvivalentlik muammosi mavjudligini ko‘rsatdi. Bunday birliklarni to‘g‘ridan-to‘g‘ri tarjima qilish har doim ham ma‘noning to‘liq saqlanishini ta‘minlamaydi, shu sababli funksional yoki semantik ekvivalentlardan foydalanish zarur bo‘ladi.

Lingvokulturologik yondashuv asosida olib borilgan tahlil esa ranglar orqali milliy mentalitet, qadriyatlar tizimi va madaniy tasavvurlar yorqin aks etishini isbotladi. Bu esa ranglarni ifodalovchi frazeologizmlar til va madaniyat o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni o‘rganishda muhim manba ekanligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Narimonova, Z. *Ingliz tilidagi frazeologik ifodalar va ularning o'zbek tilidagi ekvivalenti.* – Toshkent: Lingvistika jurnali, 2007. – 192 b.
2. Bally, Ch. *Traité de stylistique française.* – Paris: Klincksieck, 1909. – 256 b.
3. Wierzbicka, A. *Semantics: Primes and Universals.* – Oxford: Oxford University Press, 1996. – 500 p.
4. Rahmatullayev, Sh. *O'zbek tilining frazeologik lug'ati.* – Toshkent: O'qituvchi, 1992. – 384 b.
5. Mahmudov, N. *Til va tafakkur.* – Toshkent: Fan, 2005. – 256 b..
6. Mamatov, A. *Hozirgi o'zbek tili frazeologiyasi.* – Toshkent: Fan, 2010. – 220 b.